

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Vermist in de Ypres Salient. Drie geallieerde gesneuvelden in de Vijfwegenstraat in Passendale (W.-VI.)

Eindverslag van een toevalsvondst

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Vermist in de Ypres Salient. Drie geallieerde gesneuvelden in de Vijfwegenstraat in Passendale (W.-VL.)

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 287

AUTEURS

Marc Dewilde, Franky Wyffels, Nicholas Mårquez-Grant,
Sofie Vanhoutte & Marijn Van Gils

JAAR VAN UITGAVE

2023

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Peter De Wilde

OMSLAGILLUSTRATIE

Vier verschillende cap badges, bevestigd op een gordelriem.
Copyright Onroerend Erfgoed, foto: Franky Wyffels.

agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroerenderfgoed.be
www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.
This work is licensed under the Free Open Data Licence v.1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding
4.0 Internationaal-licentie. Bezoek
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van
de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution
4.0 International License. To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

<https://doi.org/10.55465/SEVO5934>
ISSN 1371-4678
D/2023/3241/247

////////////////////////////////////
VERMIST IN DE YPRES SALIENT.

DRIE GEALLIEERDE GESNEUVELDEN

IN DE VIJFWEGENSTRAAT IN

PASSENDALE (W.-VL.)

Eindverslag van een toevalsvondst

////////////////////////////////////
MARC DEWILDE, FRANKY WYFFELS, NICHOLAS MARQUEZ-GRANT, SOFIE
VANHOUTTE EN MARIJN VAN GILS

INHOUD

1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	5
2	INLEIDING.....	6
3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK.....	8
3.1	ALGEMENE BEPALINGEN	8
3.2	DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT DE ARCHEOLOGISCHE SITE	9
3.3	RANDVOORWAARDEN BIJ TOEVALSVONDSTEN.....	9
3.4	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING.....	9
4	AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK	10
5	DE CONTEXT.....	11
5.1	LANDSCHAPPELIJKE EN BODEMKUNDIGE CONTEXT	11
5.2	HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT	11
6	BESCHRIJVING VAN DE SITE	13
6.1	BODEMKUNDIGE SITUATIE	13
6.2	SPOREN EN STRUCTUREN	13
6.3	VONDSTEN	16
6.3.1	FYSISCH-ANTROPOLOGISCH ONDERZOEK	16
6.3.2	OVERIGE VONDSTEN	16
6.3.3	BEWARING EN DEPONERING ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE	27
6.4	INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	28
6.5	SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE.....	28
7	SAMENVATTING.....	28
8	BIBLIOGRAFIE.....	28
9	BIJLAGEN	29
9.1	LIJST VAN FOTO'S.....	29
9.2	LIJST VAN VONDSTEN	30
9.3	FYSISCH-ANTROPOLOGISCHE ANALYSES (RUWE DATA).....	34

1 ADMINISTRatieve GEGEVENS VAN HET PROJECT

Passendale-Vijfwegenstraat

Projectcode	2018A329
Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog	agentschap Onroerend Erfgoed (OE) OE/ERK/Archeoloog/2015/00001
Veldwerkleider	Marc Dewilde (OE)
Locatiegegevens van het onderzochte gebied	
Provincie	West-Vlaanderen
Gemeente	Zonnebeke
Deelgemeente	Passendale
Adres	Vijfwegenstraat (kruispunt met Schipstraat)
Toponiem	Rozenveld
Bounding box in Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	x= 53308,948; y: 175777,633 (centraal punt bomkuil)
Kadastrale informatie	Zonnebeke, 2° Afd., Sie D, openbaar domein
Toevalsvondst	
Datum vondst	26/05/2016
Datum melding	26/05/2016 (ID 36)
Dossiernummer	ID 41
Aanvraag toelating opgraving	ID 191
Begin- en einddatum veldwerk	30-31/05/2016
Oppervlakte van het onderzoeksgebied	3,71 m ²
Terreinwerk	Nico Beernaert (technisch assistent OE) Serge Wackenier (technisch assistent OE) Franky Wyffels (veldtechnicus OE)
Opmetingen en aanmaak kaartmateriaal	Johan Van Laecke (landmeter-expert OE) Franky Wyffels
Tekenwerk en plannen	Franky Wyffels
Fotografie terrein en vondsten	Franky Wyffels
Rapportage	Marc Dewilde (veldwerkleider OE) Franky Wyffels Nicholas Màrquez-Grant (Cranfield Unversity) Sofie Vanhoutte (erfgoedonderzoeker OE) Marijn Van Gils (erfgoedonderzoeker OE)

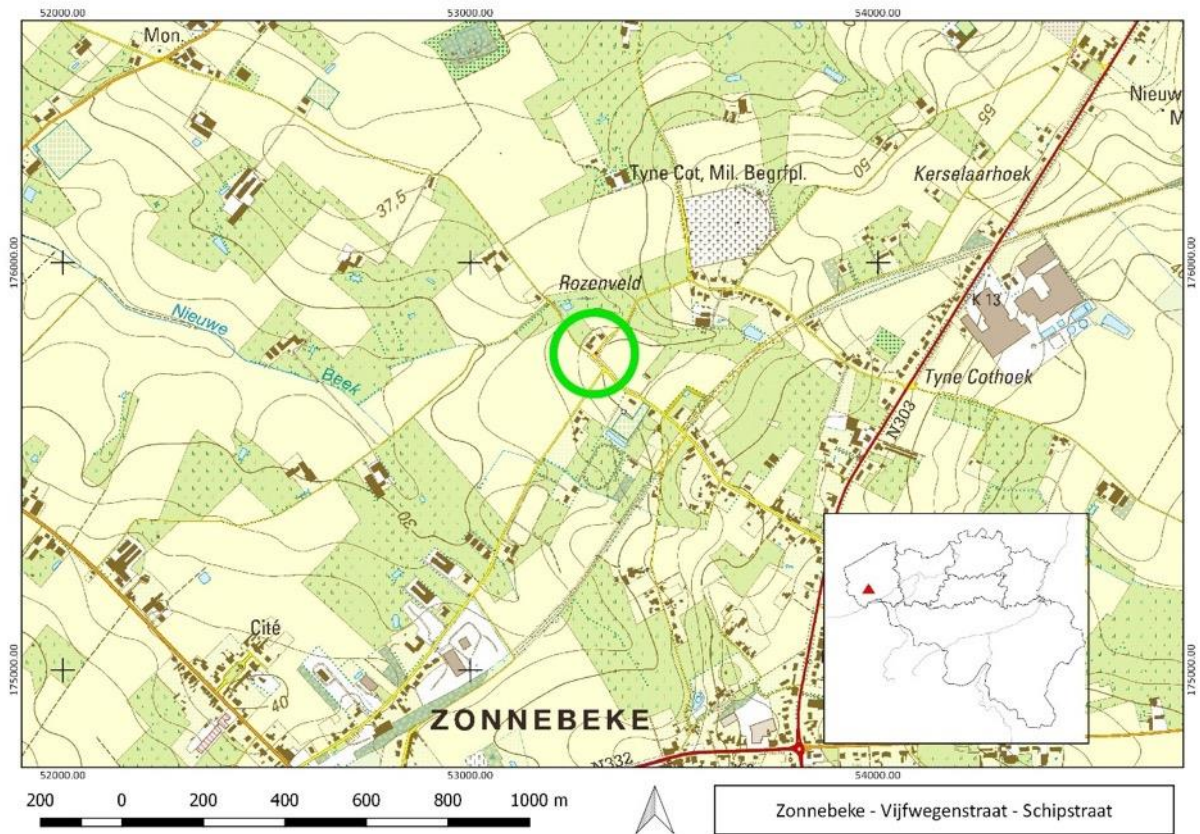
2 INLEIDING

In Passendale werden bij werken op het kruispunt van de Vijfwegenstraat en de Schipstraat, in de schaduw van Tyne Cot Cemetery, drie gesneuvelden aangetroffen. Ze bevonden zich in een inslagtrechter van een obus (bomput). De aanleiding was het graven van een sleuf voor de waterleiding, wat constant begeleid wordt door een explosievendeskundige. Deze signaleerde op 26 mei 2016 de vondst van een soldatenschoen en bijhorende voet aan de lokale politie, Arro Ieper. De werken werden gestaakt en IOED Archeo7 (nu CO7) werd gecontacteerd, die de toevalsvondstenprocedure activeerde. Op 30 en 31 mei 2016 voerde het agentschap Onroerend Erfgoed terreinwerk uit.

Figuur 1: Kaart met kadastrale perceelnummers, perceelgrenzen en afbakening van het onderzochte gebied (© AGIV).

Het voorziene veldwerk werd volledig afgerond. De uitgewerkte resultaten van dit archeologisch onderzoek, de verdere verwerking van de onderzoeksgegevens en vondsten, en de interpretatie van de site binnen de ruimere historische context vormen het onderwerp van dit eindverslag.

Figuur 2: Topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied (© AGIV).

Figuur 3: Het manueel vrijleggen van de archeologische resten in de ruim verbrede aanleg sleuf voor een waterleiding.

3 DE ONROERENDERFgoedDECREET, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK

3.1 ALGEMENE BEPALINGEN

Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 vermeldt het volgende in verband met toevalsvondsten, onder Hoofdstuk 5. Archeologie – Onderafdeling 4. Toevalsvondsten:

Art. 5.1.4. Iedereen die, op een ander moment dan bij het uitvoeren van een archeologisch vooronderzoek, een archeologische opgraving of het gebruik van een metaaldetector, een roerend of onroerend goed vindt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het archeologische erfgoedwaarde heeft, is verplicht daarvan binnen drie dagen aangifte te doen bij het agentschap. De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen. In voorkomend geval brengt het agentschap de zakelijkrechthouder en de gebruiker van de betrokken percelen, als ze niet de vinder zijn, en de gemeenten waar de vondsten worden gedaan ervan op de hoogte dat er vondsten zijn gedaan die vermoedelijk archeologische erfgoedwaarde hebben en wat de rechtsgevolgen daarvan zijn. De zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder moeten tot de tiende dag na de aangifte:

1° de archeologische artefacten en hun vindplaats in onveranderde toestand bewaren;

2° de archeologische artefacten en hun context tegen beschadiging of vernieling beschermen;

3° de archeologische artefacten en hun context toegankelijk maken voor onderzoek door het agentschap.

De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen.

Na het onderzoek, vermeld in het derde lid, 3°, kan het agentschap de termijn van tien dagen inkorten of verlengen. Het agentschap brengt de zakelijkrechthouder en de gebruiker daarvan per beveiligde zending op de hoogte. Na het verstrijken van de termijn zijn de zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder niet langer onderworpen aan het passiefbehoudsbeginsel voor archeologisch erfgoed voor wat betreft de gemelde vondst.

De Memorie van Toelichting van het Onroerenderfgoeddecreet vult aan:

Artikel 5.1.4. (...) De bij decreet opgelegde bewaarmogelijkheden blijven gedurende tien dagen van kracht. Gedurende deze periode beschikt de Vlaamse overheid over de nodige tijd om de noodzakelijke vaststellingen te doen of te laten doen op het terrein. De Vlaamse overheid werkt zoveel mogelijk samen met de betrokken onroerenderfgoedgemeente(n). Op basis van de terreinevaluatie kan de Vlaamse overheid de termijn van tien dagen verlengen of inkorten. Eventuele financiële tegemoetkomingen als gevolg van een termijnverlenging kunnen in uitvoeringsbesluiten worden behandeld (zoals bepaald in artikel 10.3.3). Omdat deze financiële tegemoetkomingen volledig voor rekening van de Vlaamse overheid zijn, is de Vlaamse administratie volledig voor het proces van toevalsvondsten bevoegd.

Het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 (gewijzigd bij besluit van de Vlaamse Regering van 4 december 2015) vervolledigt als volgt:

Artikel 5.5.4. Met toepassing van artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en in afwijking van artikel 5.5.1 tot en met artikel 5.5.3 van dit besluit geldt voor archeologische vooronderzoeken met ingreep in de bodem en archeologische opgravingen die volgen op een toevalsvondst en uitgevoerd worden door het agentschap, een onmiddellijke toelating.

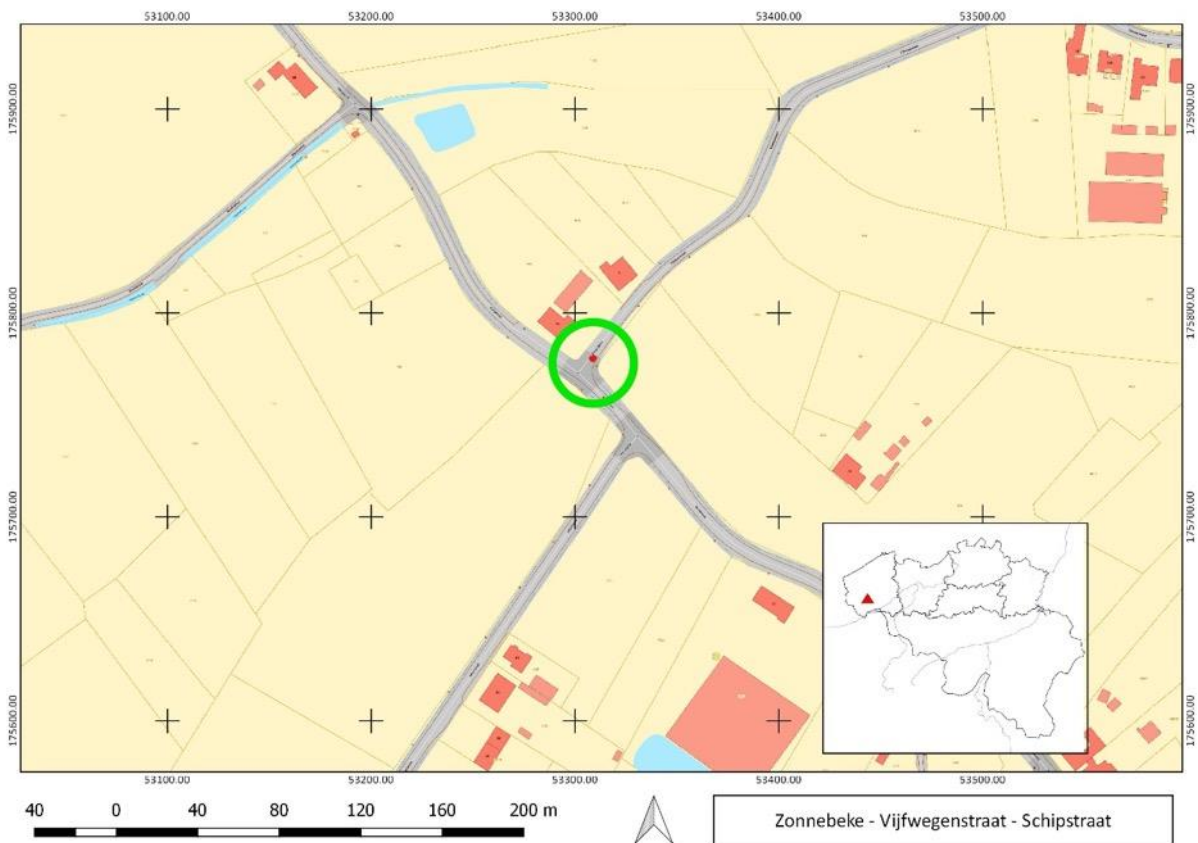
Een toevalsvondst dient steeds op korte termijn behandeld te worden. Hierdoor beperkt de onderzoeksopdracht zich tot het evalueren van het bodemarchief en het *ex situ* bewaren van mogelijk archeologisch materiaal dat dreigt vernietigd te worden. Binnen de context van een toevalsvondst kan een voorafgaandelijk bureauonderzoek niet plaatsvinden. Dit bureauonderzoek dat de landschappelijke, bodemkundige, historische en archeologische voorkennis van de vindplaats verzamelt, is noodzakelijkerwijze na het terreinonderzoek gebeurd; de resultaten zijn in dit eindverslag opgenomen.

4 AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Gelet op het beperkte aantal sporen en vondsten wordt bij deze toevalsvondst een volledige verwerkingsstrategie gevolgd en wordt alles in detail uitgewerkt. Zowel de fysisch-antropologische studie van de stoffelijke resten (door Cranfield Forensic Institute) als de definitieve studie van de bijvondsten (door Simon Verdegem van Ruben Willaert NV) waren daarbij aan de orde. Alle gegevens zijn immers noodzakelijk om tot een zinvolle conclusie te kunnen komen van deze vindplaats.

De studie beperkt zich tot case-gebonden onderzoeksvragen met betrekking tot de aard van de vindplaats, de datering, de relatie en de fasering van sporen en vondsten. Eigen aan het onderzoek van een relatief kleine toevalsvondst is dat de uitwerking ervan veel vertelt over deze vindplaats maar weinig over de ruimere context.

Figuur 4: Locatie van het enige spoor – een bomput - op de kadasterkaart (© AGIV).

5 DE CONTEXT

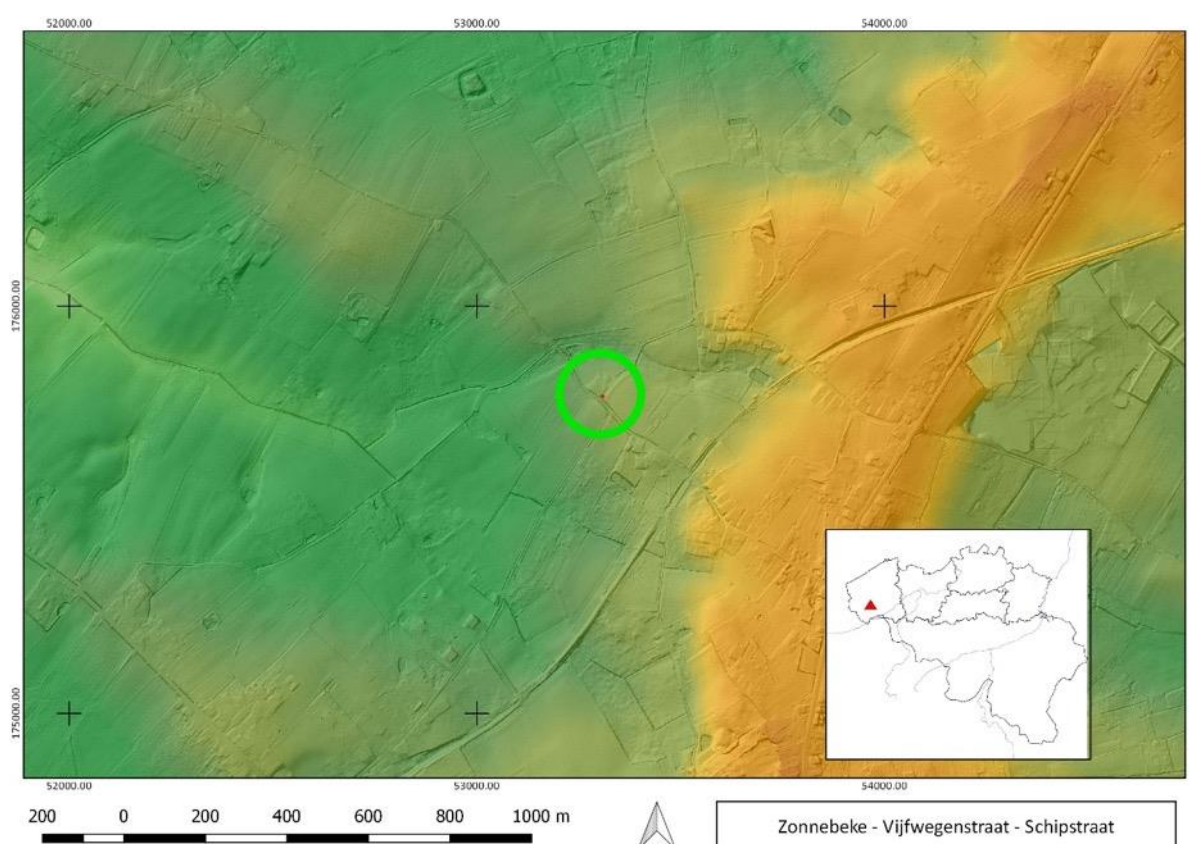
5.1 LANDSCHAPPELIJKE EN BODEMKUNDIGE CONTEXT

Gezien het een toevalsvondst betreft, bovendien zeer beperkt in oppervlakte, kan deze beschrijving algemeen worden gehouden.

Door drie parallel verlopende beekvalleien (Zonnebeek/Hanebeek, de Nieuwe Hanebeek en de Stroombeek/Ravebeek) presenteert het terrein tussen Zonnebeke en Passendale zich als een golvend landschap. De Vijfwegenstraat wordt doorsneden door de vallei van een zijbeek van de Nieuwe Hanebeek en de Hanebeek. Daarnaast helt het terrein in zijn geheel af naar het westen.

De beken ontspringen op de oostelijk gelegen Passchendaele Ridge, zoals de Midden-Westvlaamse heuvelrug tijdens de Eerste Wereldoorlog bekend werd.

De Vijfwegenstraat was vroeger deels een holle weg en werd door de oprukkende soldaten waarschijnlijk gebruikt om zich (even) te verschansen.

Figuur 5: Locatie van de vindplaats op het DTHM VII DTM (© AGIV & DOV). De Midden-West-Vlaamse Heuvelrug is ten westen van Passendale zeer uitgesproken.

5.2 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT

Gezien het een toevalsvondst betreft waarbij het historisch en archeologisch kader pas na het veldwerk kon worden onderzocht, beperkt dit onderzoek zich tot de historische en archeologische context relevant voor deze vindplaats.

Deze zone van de Ieperboog is gekend als het strijdtoneel van de 3de Slag bij Ieper, waarbij de geallieerden poogden de Duitse linies te doorbreken om de kusthavens te bereiken.

De Duitsers hadden na de 2de Slag om Ieper (22 april – 25 mei 1915) de tijd gehad om een sterke verdediging in de diepte uit te bouwen. Achter de frontlinie kwamen de Albrecht- en de Wilhelmstellung tot stand, nog dieper de Flandern I en de Flandern II Stellung, in hoofdzaak bunkerlinies.

Op 31 juli 1917 kwam het offensief op gang; 103 dagen later zou het even voorbij Passendale doodbloeden. Men was goed acht kilometer naar het oosten opgeschoven.

Vlakbij wat later Tyne Cot Cemetery zou worden situeerde zich de Flandern I Stellung – zo'n 200m oostelijk van de Vijfwegenstraat – en er is hier dan ook hevig gevochten. Even ten westen van Tyne Cot werd deze stelling zelfs ontdubbeld en kwam Flandern II tot stand. De heuvelrug van Passendale werd dus extra verdedigd.

Op 4 oktober werd de Slag om Broodseinde gelanceerd, de 6de fase van de 3de Slag, waarbij o.a. de 3de Australian Division werd ingezet¹. De aanval was aanvankelijk succesvol en de Flandern I Stellung werd ter hoogte van Tyne Cot doorbroken, maar strandde uiteindelijk en veroorzaakte zware verliezen. Nieuwe pogingen werden ondernomen op 9 en 12 oktober, maar opnieuw werd Passendale niet bereikt².

De gevallen in de Vijfwegenstraat kunnen naar alle waarschijnlijkheid gerekend worden tot de slachtoffers van de aanval van 4 oktober. Ook het feit dat de aangetroffen gesneuvelden een zware wintervest omhadden legt een verband met één van de slotoffensieven van de 3de Slag om Ieper in oktober/november 1917.

¹ Bostyn *et al.* 2007, 86 en verder.

² De Vos 2014, 301-341; Bostijn *et al.* 2007, 209.

Figuur 7: Een schoen (rechts) en een schedel en enkele andere resten (links) vormden de eerste aanwijzingen voor de gesneuvelden. Ook de aflijning van de bomput – bovenaan gesneden door de waterleidingsleuf – is duidelijk.

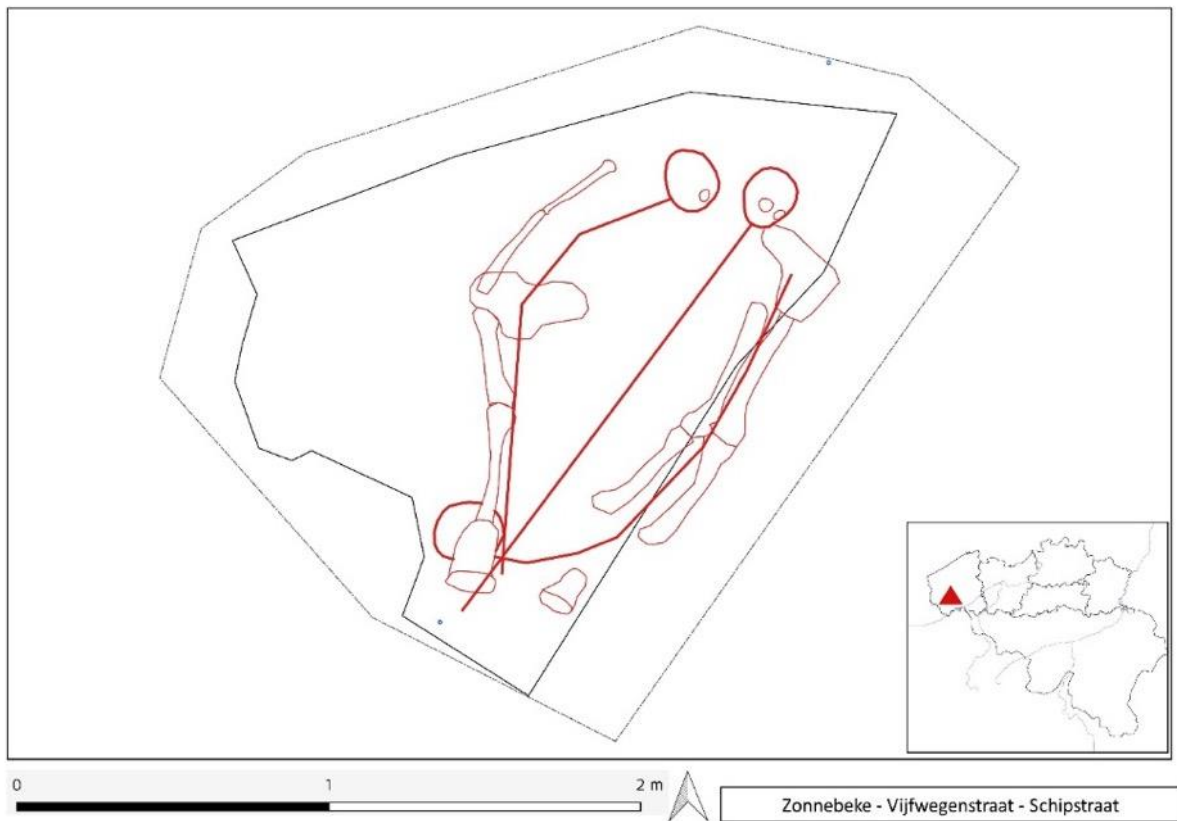

Figuur 8: De skeletten werden verder vrij gelegd in moeilijke weersomstandigheden.

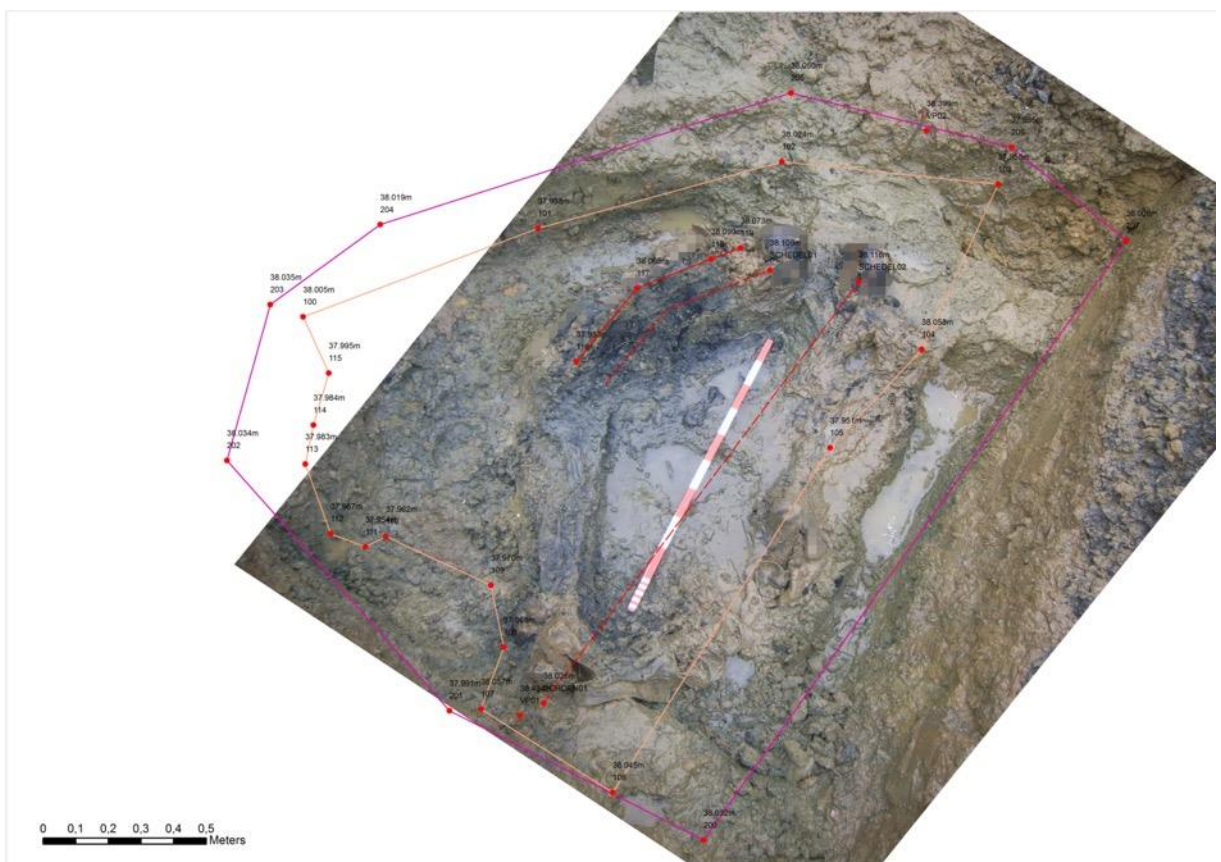
De cap badges³ van een gesneuvelde maken duidelijk dat het om een Brit gaat (zie 6.3.2). Hij hoorde vermoedelijk bij de Lancashire Fusiliers. De schouderinsignes van de twee andere gesneuvelden vermelden AUSTRALIA en verwijzen naar Australische soldaten.

³ Insigne op de kepie.

Figuur 9: Plan van sporen en skeletresten. De schedel van skelet 3 bevindt zich onder de schoen van skelet 1.

Figuur 10: Projectie van de overzichtsfoto op het plan.

6.3 Vondsten

De menselijke resten behoren toe aan drie gesneuvelden. De drie skeletten waren nagenoeg volledig bewaard. Aan elk van de gesneuvelden konden verschillende, zeer goed bewaarde, uniformonderdelen, uitrustingsstukken en persoonlijke objecten gekoppeld worden. Tentzeilresten – vooral de fragmenten rond de vasthechtingsogen waren bewaard – wijzen erop dat de gesneuvelden afgedekt waren.

6.3.1 Fysisch-antropologisch onderzoek

Forensische archeologen van de Cranfield Universty hebben op 4 en 5 augustus 2016 de menselijke resten aan een uitgebreid onderzoek onderworpen. Zie voor 9.3 voor het volledig fysisch-antropologisch rapport.

De Britse soldaat was 25 à 30 jaar oud en mat tussen 167 en 174cm. Hij was blond. Zijn gebit vertoonde algemene cariës.

De leeftijd van de ene Australiër lag tussen 20 en 23 jaar en z'n gestalte tussen 157 en 163cm. Zijn rug baarde hem zorgen en ook zijn gebit was in slechte staat. Hij had trouwens een tandprothese.

De andere Australiër was bij overlijden tussen 20 en 25 jaar en mat tussen 163 en 170cm. Rugproblemen waren hem niet vreemd. Hij was al verschillende tanden kwijtgeraakt en had een tandprothese. Zijn schedel vertoont peri mortem traumata⁴ en suggereert dood bij de inslag van een granaat.

6.3.2 Overige vondsten

Op en bij de gesneuvelden werden heel wat uniformonderdelen, uitrustingsstukken en persoonlijke objecten aangetroffen. Bijzondere vondsten zijn onder andere een medaillon - de foto was verdwenen -, een kokertje, een gasmasker, en een kraaginsigne met de Rising Sun, het Australisch symbool bij uitstek. Ze droegen een wintervest. Eén gesneuvelde droeg een gordel waarop vier cap badges waren genaaid (Manchester Regiment, Kings Own Yorkshire Light Infantry, West Riding Regiment en 5th Dragoon Guards).

Bij **skelet 1** werden de volgende vondsten aangetroffen:

- twee schouderinsignes met 'LF' (Lancashire Fusiliers; fig. 11);
- zes standaard General Service knopen, vier zonder markering op de achterzijde, twee met markering 'H.W.TAYLOR.B'HAM.' (diameter ca. 24mm);
- vijf standaard General Service knopen van epaulet of borstzak (diameter ca. 17mm);
- twee fragmenten van een koperen zijhaak van het uniform;
- sluitoog van de kraag van het uniform (ca. 18 x 8 x 1,5mm);
- ijzeren gesp, langwerpige, afgerond, met dubbel oog en aan de twee binnenzijden drie tanden (ca. 51 x 19mm; diameter centrale spil ca. 2,5mm);
- zinken knoop met vier gaten (diameter ca. 18mm; dikte ca. 4mm);
- benen knoop met vier gaten (diameter ca. 14,5mm; dikte ca. 4,5mm);
- koperen oliebusje met lepeltje (koker: lengte ca. 93mm; diameter ca. 19mm; fig. 12);
- geplooid koperen band met op het uiteinde een koperen splitpen (bewaarde lengte 13cm; breedte ca. 78mm; dikte ca. 3mm);
- spijker (lengte ca. 81mm; diameter ca. 4mm);
- lederen riempje met bedrijfsstempel 'C.WINSER&C° WALSALL' en twee koperen rivetten op het uiteinde (lengte 81,5cm; breedte 12,75cm);

⁴ Letsels opgelopen bij of kort vóór de dood.

- hergebruikte en aangepaste P14 gordel voorzien van een ondergesp en vier kepie-insignes: Manchester Regiment, Kings Own Yorkshire Light Infantry, West Riding Regiment en 5th Dragoon Guards (fig. 13 en 14);
- restant van een linker- en van een rechter-soldatenschoen met spijkerzool en hoefijzerbeslag op hiel, en op de binnenzijde een markering '69 1917';
- fragmenten Feldrock (Duitse benaming voor het uniform van een gewone soldaat).
- gebogen pijpensteel in bakeliet met markering 'JETEF'S ...PATEN' (maximale diameter ca. 14,5mm; fig. 15);
- potloodje met opschrift 'HHH.TORPEDO. ...PRESS ...' (lengte ca. 91mm; diameter ca. 8mm).

Figuur 11: Twee schouderinsignes met 'LF' (Lancashire Fusiliers).

Figuur 12: Een koperen oliebusje met lepeltje.

Figuur 13: Een perfect bewaarde gordelriem met hierop knopen en vier cap badges (insignes op de kepie) genaaid. Van links naar rechts: Manchester Regiment, Kings Own Yorkshire Light Infantry, West Riding Regiment en 5th Dragoons Guards.

Figuur 14: Detail van de cap badges.

Figuur 15: Een gebogen pijpsteen in bakeliet.

De schedel van **skelet 2** bevatte nog een vals gebit, een bovengedeelte met twee tanden (fig. 16). Daarnaast waren drie tanden met goud hersteld.

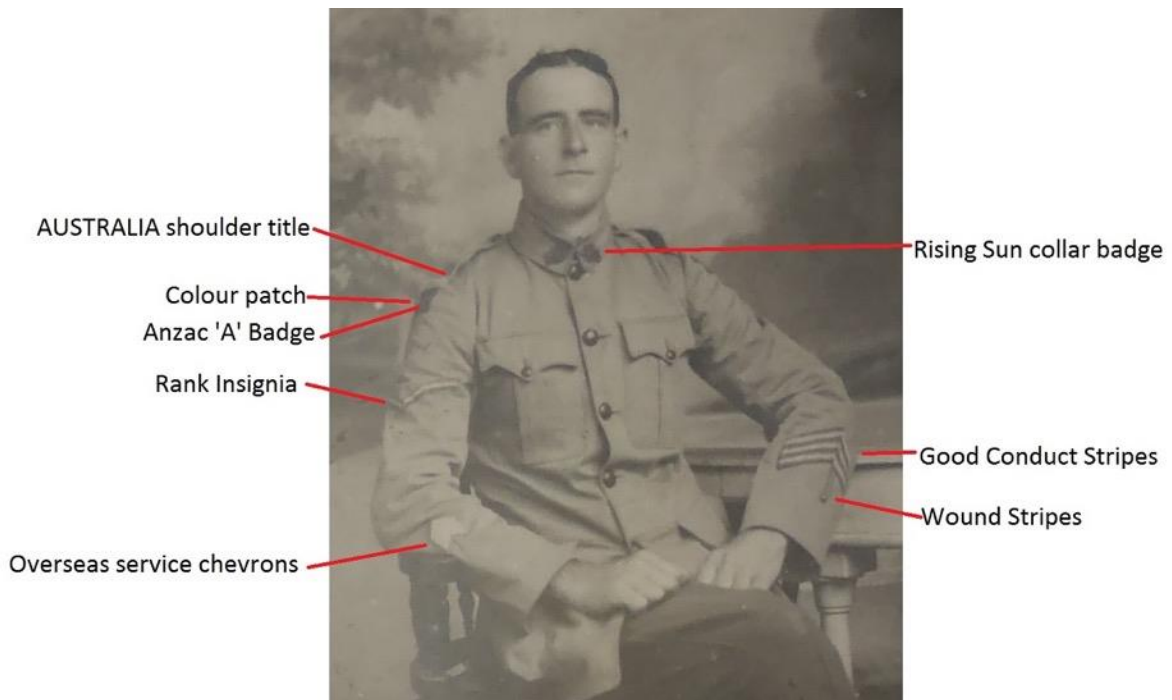
Op skelet 2 werd verder nog aangetroffen:

- fragment van een kraag met insigne Rising Sun van de Australian Commonwealth Military Force (fig. 18);
- koperen schouderinsigne 'AUSTRALIA' (fig. 19);
- twee koperen standaard General Service knopen met markering 'WRIGHT&SON.EDGWARE.MIDDX' (diameter ca. 24mm);
- vier koperen standaard General Service knopen (diameter ca. 17,5mm);
- drie hemdknopen (tin/koper) met vier gaten en markering 'EDGE BEST RING' (diameter ca. 14; dikte ca. 2,5mm);
- vijf bretelknopen (tin/koper) met vier gaten en markering 'EXCELSIOR' (diameter ca. 17; dikte ca. 3mm);
- ooghaak uniform in tin/koper (ca. 17,5 x 13,5 x 1,5mm);
- vijf fragmenten van ijzeren veiligheidsspelden;
- ijzeren spiraalring (diameter ca. 21mm; hoogte ca. 4mm);
- onderdeel van lederen knoop;
- benen tandenborstel (lengte 16cm; breedte 14,3cm; fig. 20);
- glazen jodium ampul (lengte ca. 52mm; diameter ca. 14mm; fig. 21);
- dubbele ovale ijzeren gesp (ca. 55 x 23 x 3mm);
- dertien ijzeren hemd- of broeksknopen (broek of bretel) met vier gaten (diameter ca. 18mm; hoogte ca. 3mm);
- twee rechthoekige lapjes in rubbertextiel (zakje), waarop een stikrand te zien is (12 X 8,2cm);
- zes lederen bretellussen en een lederen verbindingsstuk met bedrijfsstempel 'THE SPHERE BRACE' en markering 'REG^d N° 305.436'; de rivetten dragen de fabrikantenstempel 'CLIMAX.PATENT.';
- fragment van een linker kous;
- verzilverde koker met schrijfpenn (tin/koper) en markering 'THE REVERSE STYLO' (lengte ca. 78mm; diameter ca. 10,5mm; fig. 22);
- potlood met opschrift 'BANKS&C° EAGLY CRICKET CL KESWICK' (lengte ca. 7cm; diameter ca. 7,5mm; fig. 23);
- aniline potlood met opschriften 'HARD DIXON'S END' en 'MADE IN U...' (lengte ca. 8cm, diameter ca. 8mm);
- linker standaard Australische soldatenschoen met spijkerzool en merktekens '↑D' en 'WHYBROW'S OWNMAKE' (fig. 24);
- fragment (zool en fragment opstand hiel) van een rechter standaard Australische soldatenschoen met spijkerzool;
- verzilverd schijfje met glas waar mogelijk een foto in zat (diameter ca. 51,5mm; dikte ca. 4,5mm);
- koperen munt NAPOLEON III EMPEREUR, 1853 of 1857;
- Duitse mutskokarde (diameter ca. 19mm; dikte ca. 0,6mm).

Figuur 16: Een bovengedeelte van een vals gebit met twee tanden.

Figuur 17: Insignes van een Australisch uniform.

Figuur 18: Fragment van een kraag met een Rising Sun insigne van de Australian Commonwealth Military Force.

Figuur 19: Een schouder-insigne 'AUSTRALIA'.

Figuur 20: Een benen tandenborstel.

Figuur 21: Een glazen jodium ampul.

Figuur 22: Een schrijfen in een verzilverde koker.

Figuur 23: Een potlood met opschrift.

Figuur 24: Een linkse standaard Australische soldatenschoen met spijkerzool. Aan de bovenrand waren merktekens aangebracht.

Ook de schedel van **skelet 3** had een vals gebit, een bovengedeelte met acht tanden (fig. 25).

Aan skelet 3 konden ook nog gelinkt worden:

- kraaginsigne 'Rising Sun' (Australian Commonwealth Military Forces)(fig. 26);
- linker en rechter schouderinsigne 'AUSTRALIA' (fig. 27);
- vier AIF knopen met kroon boven de kaart van Australië en de tekst 'Australian Commonwealth Military Forces', geen bedrijf op de achterzijde (diameter ca; 17mm; fig. 28);
- drie AIF knopen met kroon boven de kaart van Australië en de tekst 'Australian Commonwealth Military Forces' (diameter ca. 19mm); fabrikant '*ESTABLISHED*1763' (fig. 29);
- koperen bretelknoop met vier gaten en markering 'EXCELSIOR *' (diameter ca. 16,5mm; hoogte ca. 3mm);
- leren broeksriem (breedte ca. 37mm; dikte 2,3mm) met vierkante ijzeren gesp met angel (ca. 35,5 x 51,7 x 6mm; fig. 30);
- fragment van een linker kous;
- verschillende fragmenten van puttees (beenwindsels);
- enkele fragmenten van een uniformjas en -broek (textiel);
- vier fragmenten zwarte stof van puttees;
- elastiekfragmenten (rubber) van bretellen;
- masker en slang van Small Box Respirator, beide in rubber (fig. 31);
- verschillende fragmenten van een gasmasker: vijf fragmenten van de filter van een Small Box Respirator, zeef (houtschoof) en twee fragmenten van de spannersbox;
- koperen spangesp van de draagriem van een gasmasker (63,7 x 23,5mm);
- drie fragmenten van ijzeren krammen of van een onderdeel van de koolstoffilter van een gasmasker (lengte 70mm; breedte 21,5mm; diameter 4mm);
- linker standaard Australische soldaten bottine met markeringen '↑H' en 'STROMAN REGD.', met spijkerzool met markering '6 S 1915' (fig. 32 en 33);
- rechter standaard Australische soldaten bottine met markeringen op de bovenrand 'DAVIES MEL...', 'PYROTAN REGD.' en '↑H', en met spijkerzool met markering '191...';
- fragment rechter kous;
- loden tube met draaidopje (ca. 73,5 x 20mm);
- twee veiligheidsspelden (koper/tin); waarvan eenmaal de sluitkop ontbreekt;
- sluithaak (koper/tin; ca. 22 x 16 x 7mm);
- ovaalvormige koperen riemgeleider (lengte ca. 58mm; breedte ca. 14mm; diameter ca. 3mm);
- ovaalvormige koperen dubbele riemgeleider (lengte ca. 55,5mm; breedte ca. 25mm; diameter ca. 4mm);
- twee koperen rechthoekige riemgeleiders (ca. 20,5 x 15 x 3mm);
- koperen drukknoop van PO8 webbing (diameter ca. 18mm; hoogte ca. 12mm);
- koperen staafknoop (diameter ca. 14mm; hoogte ca. 15mm);
- vier ijzeren knopen met vier gaten (diameter ca. 16,5mm; hoogte ca. 3,5mm);
- oogring tentzeil (diameter buiten ca. 22mm; diameter binnen ca. 11,5mm; dikte ca. 4mm) ;
- fragment van rubberen dekzeil;
- twee rubberen blokjes met doorboring en metalen pennen (ca. 24 x 33 x 10mm);
- vierkant rubberen blokje (ca. 14,5 x 15 x 5mm);
- zilveren Britse munt met op de voorzijde het opschrift 'ONE SCHILLING 1916: FID:DEF:IND:IMF' en op de achterzijde 'GEORGE IV: DEI:GRA:BRITT:OMN:REX' (diameter 23,5mm);
- zilveren Britse munt met dezelfde opschriften (schilling), maar uit 1915 (diameter ca. 23,5mm);
- zilveren munt, Frans, Napoleon III;
- koperen Franse munt met op de voorzijde het opschrift 'Liberté Egalité Fraternité 1913' en op de achterzijde 'Republique Francaise' (diameter ca. 25,5mm);
- koperen Franse munt, Napeleon III (diameter ca. 25mm);
- ongescherpt potlood met opschrift 'L&G HARDTMUTH VIENNA' (lengte ca. 88mm; diameter ca. 7,5mm);
- potlood met gescherpte punt zonder opschrift (lengte ca. 84,5mm; diameter ca. 8mm).

////////////////////////////////////

Verder zijn op deze vindplaats nog een Britse clip met drie patronen (.303; 1916) aangetroffen en een losse Duitse kogelhuls (7,68mm; 1914).

Figuur 25: Een bovengedeelte van een vals gebit met acht tanden.

Figuur 26: Een kraaginsigne 'Rising Sun' van de Australian Commonwealth Military Forces.

Figuur 27: Links en rechts schouderinsigne 'AUSTRALIA'.

Figuur 28: Vier Australische koperen knopen.

Figuur 29: Drie Australische koperen knopen.

Figuur 30: Een leren broeksriem met vierkante ijzeren gesp met angel.

Figuur 31: Een masker en slang van een Small Box Respirator gasmasker.

Figuur 32: Een linker standaard Australische soldaten bottine met spijkerzool.

Figuur 33: De bovenrand van de schoen uit figuur 32 vertoont merktekens.

6.3.3 Bewaring en deponering archeologisch ensemble

Alle analoge en digitale registratie en documentatie worden bewaard in het archief van het agentschap Onroerend Erfgoed. Zoals het protocol bij WO I - gesneuvelden voorschrijft, en aangezien het een Britse en twee Australische gesneuvelden betreft, werden de menselijke resten en de overige vondsten na het onderzoek overgedragen aan de politie Arrondissement Ieper. Deze draagt het archeologisch ensemble in zijn geheel verder over aan de dienst Oorlogsgraven van het Belgisch leger. Daarna draagt het Belgisch leger ze verder over aan de bevoegde oorlogsdienst, in dit geval de Commonwealth War Graves Commission.

6.4 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De vondst van drie gesneuvelden (een Brit en twee Australiërs), die hun wintervest omhadden, ter hoogte van het kruispunt van de Vijfwegen- en de Schipstraat is duidelijk in verband te brengen met de laatste fase van de 3de Slag bij Ieper (31 juli – 10 november 1917), die uiteindelijk net voorbij Passendale zou stranden.

Ze waren geschrant over elkaar heen neergelegd en deels met een zeildoek afgelegd. Dit toont duidelijk dat ze door hun makkers waren bijgezet met de bedoeling ze later te laten opgraven en een passende begrafenis te bezorgen.

6.5 SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De zware verliezen die gepaard gingen met de 3de Slag bij Ieper zijn bij een toevalsvondst in Passendale, in de Vijfwegenstraat nabij het kruispunt met de Schipstraat, nog maar eens pijnlijk duidelijk geworden. Een Brit en twee Australiërs waren in een inslagtrechter geschrant over elkaar heen neergelegd door hun kameraden, die de gesneuvelden provisorisch met een tentzeil hadden afgedekt. De Britse soldaat was 25 à 30 jaar oud, de Australiërs 20 à 23 jaar en 20 à 25 jaar. Hun gebitten vertoon veel cariës en beide Australiërs hadden een tandprothese. Peri mortem traumata aan de schedel van één van de Australiërs suggereert overlijden na de inslag van een granaat.

7 SAMENVATTING

Bij het graven van een sleuf voor de waterleiding zijn in Passendale, in de Vijfwegenstraat (op het kruispunt met de Schipstraat) de resten van drie gesneuvelden geborgen. Een Brit en twee Australiërs waren geschrant over elkaar heen neergelegd in een obustrechtter. Het zijn slachtoffers van de eindfase van de Derde Slag om Ieper, begin oktober 1917.

8 BIBLIOGRAFIE

BOSTYN F. m.m.v. BLIECK K., DECLERCK F. & VAN DE FRAENEN J. 2007: *Passchendaele 1917 Het verhaal van de doden en Tyne Cot Cemetery*, Roeselare.

DE VOS L. 2014: *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven.

9.2 LIJST VAN VONDSTEN

nr	context	materiaal	determinatie	opschrift	afmetingen (mm)					aantal
					lengte	breedte	hoogte	dikte	diam.	
1	skelet 1	koper	schouderinsignes Lancashire Fusiliers	LF						2
2	skelet 1	koper	standaard General Service knopen	(a:) .H.W. TAYLOR. B'HAM.					24,28	2
3	skelet 1	koper	standaard General Service knopen						24,28	4
4	skelet 1	koper	standaard General Service knopen van epaulet of borstzak						17	5
5	skelet 1	koper	fragmenten van zijhaak uniform							2
6	skelet 1	koper	sluutoog van kraag uniform		17,87	7,65		1,45		1
7	skelet 1	ijzer	gesp, langwerpig, afgerond, met dubbel oog en aan de twee binnenzijden drie tanden		51,38	19,16			2,64	1
8	skelet 1	zink	knoop met vier gaten				3,87		17,82	1
9	skelet 1	been	knoop met vier gaten				4,64		14,55	1
10	skelet 1	koper	oliebusje met lepeltje		92,85				18,9	1
11	skelet 1	koper	geplooid band met op uiteinde splitpen		130	7,83		3,26		1
12	skelet 1	ijzer	spijker		80,97				3,96	1
13	skelet 1	leer	riempje met fabrikantstempel	C.WINCER&C° WALSALL	815	12,75				1
14	skelet 1	leer, koper	hergebruikte en aangepaste P14 gordel voorzien van een ondergesp en vier kepie-insignes							1
15	skelet 1	leer, ijzer	restant van een linker en van een rechter soldatenschoen met spijkerzool en hoefijzerbeslag op hiel	69 1917						2
16	skelet 1	textiel	fragmenten Feldrock							?
17	skelet 1	bakeliet	gebogen pijpensteel	DETEF'S ...PATEN					14,65	1
18	skelet 1	hout, grafiet	potloodje met opschrift	HHH.TORPEDO. ...PRESS...	91,22				7,9	1
19	skelet 2	kunststof	vals gebit: bovengedeelte met twee tanden							1
20	skelet 2	textiel, koper	fragment kraag met insigne Rising Sun van de Australian Commonwealth Military Force							1
21	skelet 2	koper	schouderinsigne	AUSTRALIA						1
22	skelet 2	koper	standaard General Service knopen	WRIGHT&SON.EDGWARE.MIDDX					24,36	2
23	skelet 2	koper	standaard General Service knopen						17,49	4
24	skelet 2	koper/tin	hemdknopen met vier gaten	EDGE BEST RING			2,63		13,73	3

////////////////////////////////////

nr	context	materiaal	determinatie	opschrift	afmetingen (mm)					aantal
					lengte	breedte	hoogte	dikte	diam.	
25	skelet 2	koper/tin	bretelknopen met vier gaten	EXCELSIOR			2,96		16,77	5
26	skelet 2	koper/tin	ooghaak uniform		17,68	13,45			1,62	1
27	skelet 2	ijzer	fragmenten van veiligheidsspelden							5
28	skelet 2	ijzer	spiraalring				3,77	2,21	21,4	1
29	skelet 2	leer	onderdeel van knoop							1
30	skelet 2	glas	jodium ampul		52,29				13,84	1
31	skelet 2	ijzer	dubbele ovale gesp		55,25	23,23			2,73	1
32	skelet 2	metaal	hemd- of broeksknopen (broek of bretel)				3,24		18,12	13
33	skelet 2	rubbertextiel	rechthoekig zakje		120	82				1
34	skelet 2	leer, koper	bretellussen							6
35	skelet 2	leer, koper	verbindingsstuk met fabrikantstempel	(leer:) THE SECRET BRACE ; REG ^d N° 305.436 ; (rivetten:) CLIMAX.PATENT.						1
36	skelet 2	textiel	fragment linker kous							1
37	skelet 2	leer, metaal	linker standaard Australische soldatenschoen met spijkerzool	↑D' ; 'WHYBROW'S OWNMAKE						1
38	skelet 2	leer, metaal	rechter standaard Australische soldatenschoen met spijkerzool en fragment opstand hiel							1
39	skelet 2	hout, grafiet	potlood	BANKS&C° EAGLY CRICKET CL KESWICK	70,33				7,7	1
40	skelet 2	hout, grafiet	aniline potlood	HARD DIXON'S END ; MADE IN ...	79,93				7,94	1
41	skelet 2	metaal, glas	verzilverd schijfje met glas waar mogelijk een foto in zat					4,64	51,65	1
42	skelet 2	been	tandenborstel		162	14,28				1
43	skelet 2	koper	munt, Frankrijk	NAPOLÉON III EMPEREUR 1853 (of 1857)					30,12	1
44	skelet 2	koper/tin	verzilverde koper met schrijfpens als inhoud	THE REVERSE STYLO	77,76				10,57	1
45	skelet 2	ijzer	Duitse mutsknoop/kokarde					0,61	19,16	1
46	skelet 3	kunststof	vals gebit: bovengedeelte met acht tanden							1
47	skelet 3	koper	kraaginsigne 'Rising Sun' (Australian Commonwealth Military Forces)							1
48	skelet 3	koper	linker en rechter schouderinsigne	AUSTRALIA						2
49	skelet 3	koper	Australische knopen	Australian Commonwealth Military Forces					17,05	4
50	skelet 3	koper	Australische knopen	•ESTABLISHED•1763					18,73	3
51	skelet 3	koper	bretelknoop met 4 gaten	EXCELSIOR*			2,94		16,51	1
52	skelet 3	leer, ijzer	broeksriem met vierkante gesp met nagel				36,91		2,3	1
53	skelet 3	textiel	fragment van linker kous							1

//

nr	context	materiaal	determinatie	opschrift	afmetingen (mm)					aantal
					lengte	breedte	hoogte	dikte	diam.	
54	skelet 3	textiel	verschillende fragmenten van puttees (beenwindsels)							?
55	skelet 3	textiel	enkele fragmenten uniformjas en broek							?
56	skelet 3	textiel	fragmenten zwarte stof (van puttees?)							4
57	skelet 3	rubbertextiel	fragment elastiek van bretellen							1
58	skelet 3	leer, metaal	linker standaard Australische soldaten bottine met spijkerzool	(rand:) ↑H ; STROMAN REGD ; (zool:) 6 S 1915						1
59	skelet 3	textiel	fragment rechterkous							1
60	skelet 3	leer, metaal	rechter standaard Australische soldaten bottine met spijkerzool	(rand:) DAVIES MEL... ; PYROTAN REGD. ; ↑H ; (zool:) 191...						1
61	skelet 3	metaal, rubbertextiel	masker en darm van Small Box Respirator							1
62	skelet 3	metaal, rubbertextiel	verschillende fragmenten van een gasmasker							?
63	skelet 3	koper	spangesp van draagriem van gasmasker		63,7	23,53				1
64	skelet 3	ijzer	fragmenten van krammen of onderdeel koolstoffilter van gasmasker		70	21,5			4,05	3
65	skelet 3	lood	tube met draaidopje		73,47	20,01				1
66	skelet 3	koper/tin	veiligheidsspelden							2
67	skelet 3	koper/tin	sluithaak		21,75	15,87	6,74		1,14	1
68	skelet 3	koper	riemgeleider, ovaalvormig		58,16	14,21			3,38	1
69	skelet 3	koper	dubbele riemgeleider, ovaalvormig		54,63	24,77			4,02	1
70	skelet 3	koper	rechthoekige riemgeleiders		20,6	15,25		2,97		2
71	skelet 3	koper	drukknop PO8 Webbing				11,85		17,72	1
72	skelet 3	koper	staafknop				14,81		14,37	1
73	skelet 3	ijzer	knopen met vier gaten				3,52		16,48	4
74	skelet 3	metaal	oogring tentzeil					3,73	22,34	1
75	skelet 3	rubbertextiel	fragment van dekzeil							1
76	skelet 3	rubber, metaal	rubberen blokjes met doorboring en metaal		33,7	23,94		20,62		2
77	skelet 3	rubber	vierkant rubberen blokje		14,54	15,03		4,86		1
78	skelet 3	zilver	munt, Brits, schilling 1916	(v:) ONE SCHILLING 1916: FID:DEF:IND:IMF ; (a:) GEORGE IV: DEI:GRA:BRITT:OMN:REX					23,5	1
79	skelet 3	zilver	munt, Brits, schilling 1915	(v:) ONE SCHILLING 1915: FID:DEF:IND:IMF ; (a:) GEORGE IV: DEI:GRA:BRITT:OMN:REX					23,66	1

////////////////////////////////////

nr	context	materiaal	determinatie	opschrift	afmetingen (mm)					aantal
					lengte	breedte	hoogte	dikte	diam.	
80	skelet 3	zilver	munten, Frankrijk, Napoleon III	(v:) 2F 1869 EMPIRE FRANCAIS ; (a:) NAPOLEON III EMPEREUR					27,03	1
81	skelet 3	koper	munten, Frankrijk	(v:) Liberte Egalite Fraternite 1913 ; (a:) Republique Francaise					25,45	1
82	skelet 3	koper	munten, Frankrijk, Napoleon III						24,97	1
83	skelet 3	hout, grafiet	ongescherpt potlood	L&G HARDTMUTH VIENNA	87,9				7,47	1
84	skelet 3	hout, grafiet	potlood met gescherpte punt		84,53				8,1	1
85	los	metaal	Britse clip met drie niet afgevuurde patronen; .303; 1916	(basis:) R16L ; VII						1
86	los	metaal	afgevuurde Duitse kogelhuls; 7,68mm; 1914	(basis:) 14 ; S ; DM ; 4						1

////////////////////////////////////

9.3 FYSISCH-ANTROPOLOGISCHE ANALYSES (RUWE DATA)

OPS Code: FHA16

Skeleton Reference: 006B

Other Reference: Z0-VW-16 SK1

British Soldier WWI

Mortuary ID: FHA Brussels

Age: 25-30 based on observation of the pubic symphysis after Suchey Brooks (1990) and the auricular surface after Lovejoy (1985). Stages of fusion within the bones after Scheuer and Black (2000) support this assessment.

Sex: Male based on morphological assessment of the skull and pelvis after Buikstra and Ubelaker (1994), although some ambiguous traits were observed. Metric assessment after Stewart (1979) supports a male individual, through measurements of the humeral head diameter and glenoid height; femoral head diameter provided an ambiguous result.

Stature Range: 167-174cm based on measurements from the femur. Range calculated using Trotter and Gleeser (1958) algorithm for white males.

Ancestry: White based on observation of cranial traits.

Taphonomy: Grade 1 after McKinley (2004). There is low fragmentation and limited post mortem damage. There is fabric present in the form of black thread looped around distal right radius and ulna; there are some dark fabric fragments adhered to the right ulna and radius, as well as the right femur and left ulna. There is black staining on the lateral shaft of the right humerus, the right radius, the anterior aspect of the vertebral bodies and on the anterior mid shaft of the right and left femur. There is blue staining present on the right orbit (frontal and zygomatic), the right hand and distal right fibula. There is metal staining on the right frontal bone, corocoid of the right scapula. There is metal staining on the calculus present on upper and lower dentition. Orange staining is present on the left humerus and radius and the posterior right scapula. There is grey/black staining on the right foot, especially on the head of MT1, there is also black staining on the left foot, although this is unlikely to represent charring. There is evidence of blond hair adhered to the left parietal bone and brain matter within the skull.

Preservation and Completeness: >95% complete preservation of the bone, with some post mortem fracturing to the right scapula, humeral head and radius.

Pathology and Trauma: This individual shows evidence of a malformation on the distal, lateral condyle of the humerus. The condyle appears to be unfused and was not found within the burial context. This would have affected articulation with the ulna. There was no evidence of osteoarthritis, periostitis, cribra orbitalia, Schmorl's nodes or spina bifida. There was no infectious, congenital, neoplastic or idiopathic disease present. There was no evidence of ante mortem trauma on the skeleton, however there is suspected peri mortem trauma to the left hand, with wet bone fractures to the proximal phalanges – the heads of MC2 and MC3 have been lost, however this is likely post mortem. There is a radiating fracture present in the right maxilla, from the inferior orbital border, towards URM2 and URM3. An elongated oval perforation is present on the left parietal bone, touching the coronoid suture, with radiated wet bone fractures to frontal, temporal and temporal squama and across lambdoid suture; the saggital suture is obliterated. There is some post mortem fracturing present in the cranium, which suggests that this is a wet bone fracture caused post mortem.

Dental Observations: Gross dental are caries present in three out of 15 observable maxillary teeth and slight pits associated with caries present on two maxillary teeth. There is evidence of moderate calculus on all observable maxillary teeth and enamel hypoplasia on four out of 14 observable maxillary teeth. There is overcrowding in the maxillary teeth between the ULC and URC, including the incisors, the same is evident in the mandibular dentition. LRP2, LRM1 and LRM2 are absent post mortem. Gross caries are present on four out of 13 observable lower teeth, with one additional pit present. Moderate calculus is also present on mandibular dentition.

OPS Code: FHA16

Skeleton Reference: 007B

Other Reference: ZONNEBEKE VIJFWEGENSTRAAT PASSENDALE

20-VW-16 SK2

Australian Soldier WWI

Mortuary ID: FHA Brussels

The anthropological assessment of skeleton 007B suggests that this individual was a white, possibly mixed race, male who stood between 157-163cm and was aged between 20-23 years at the time of death. There is no evidence of trauma on the skeleton, however there is evidence of lumbarisation of S1 vertebra, Schmorls nodes and bowing of the ischiopubic ramus. This individual had extremely poor dental health and wore a denture with prosthetic ULC and URI2.

Age: 20-23 based on assessment of pubic symphysis after Suchey Brooks (1990), auricular surface after Lovejoy (1985) and fusion stages after Scheuer and Black (2000). Presence of erupted third molars in both maxillae and mandibular dentition support an age estimate of >21 years.

Sex: Male based on morphological assessment of the skull and pelvis after Buikstra and Ubelaker (1994). Measurements of the glenoid, humeral head and femoral head after Stewart (1979) suggest female as the long bones are very gracile in appearance.

Stature Range: 157-163cm based on measurements of left femur. Range calculated using Trotter and Gleaser (1958) algorithm for white males.

Ancestry: The craniofacial traits of this individual fell into different ancestral groups on some features. The majority of which suggest white, although it is not possible to discount mixed race. This individual was not of Australian Aboriginal ancestry.

Taphonomy: Grade 0 after McKinley (2004). Minimal erosion of the cortical bone on long bone epiphyses has exposed some trabecular bone. Post mortem fracturing of the ribs and sternum, as well as a post mortem fracture to the right humeral head. Some metal staining was observed on the vertebral bodies, as well as blue/black staining and some fibre or fabric fragments on the left scapula, right humerus, left and right clavicles, sternum, left hand and skull. There was evidence of brain matter present within the skull.

Preservation and Completeness: >90% complete preservation of the bones with limited post mortem fracturing; primarily to the ribs and sternum. Evidence of comingled from two left patellae found and suspected comingled, unisided hand phalanges.

Pathology and Trauma: Evidence of lumbarisation of S1 sacral vertebra and Schmorls nodes observed on four out of five lumbar and 4 out of twelve thoracic vertebrae. There is a slight bowing of the ischiopubic ramus, but no obvious trauma or pathological cause. No osteoarthritis, periostitis or cribra orbitalia present. No ante mortem trauma, infectious, neoplastic, metabolic, joint or idiopathic disease. Some non-metric traits were observed in this individual, including a septal aperture on the left humerus, left and right parietal foramen, a supra nasal suture and left and right supra scapula notches.

Dental Observations: Denture associated with maxillary dentition with attached prosthetic ULC and URI2. ULI2 lost ante mortem; the alveolar bone has remodelled and due to overcrowding there is not space to include ULI2 on the denture plate. 11 dental caries have been filled using a combination of gold and lead, caries are present in 12 out of 13 observable maxillary teeth, primarily on the occlusal and mesial surfaces. There is evidence of sub gingival calculus on both UM2s; there is no evidence of enamel hypoplasia on 13 observable teeth. LRP2 and LRM1 have been lost ante mortem, with evidence of remodelling and overcrowding LLM1 is also absent ante mortem. Supra gingival calculus is present on the mesial and distal surfaces of four teeth and the lingual surface of two out of 12 observable teeth. Slight enamel hypoplasia is present on LLI1, LLI2 and LRI1 and LRI2. LRM2 is unobservable for pathology as it is covered with blue/black staining and fragments of fabric.

Dental Observations: This individual had substantial ante mortem tooth loss, which was managed with a denture. The denture plate was moulded to the shape of the palette and included replacement teeth URL1, URP1, URP2, URM1, ULC, ULP1, ULP2, ULM1. There is also evidence of agenesis of the maxillary third molars. There was no dental pathology present on the observable maxillary teeth. LRP1, LRP2, LRM1, LRM2, LLM1 and LLM2 are absent ante mortem. There was evidence of pit caries on the occlusal surface of LLP2, there was no other pathology on the observable dentition. The lower incisors and canines show slight overcrowding.

